

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:

23/3713-1 RRO
Randi Røvik /

Dato:

13.04.2023

HøringHøring – NOU 2022: 21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten <skriv tittel her>

Fagforbundet viser til ovennevnte høring, som er åpen for alle å svare på.

Vi vil innledningsvis gi uttrykk for at utredningens overskrift «Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten» gjenspeiler Straffelovrådets (heretter kalt rådet/s) vektlegging, men er ikke mandatets hovedsak.

Vi støtter ikke rådets forslag, som i vesentlige spørsmål står i motstrid med vårt verdigrunnlag og syn på prostitusjon som vold mot kvinner. Vi vil derfor avgrense våre kommentarer til de politiske og prinsipielle sidene ved rådets forslag.

Utvalgets mandat og arbeid

Utgangspunktet for rådets oppdrag er gitt av daværende regjering (Erna Solberg III) med bakgrunn i debatten om innføring av samtykkebestemmelse ved voldtekt, og formuleringen i regjeringens handlingsplan mot voldtekt om «at regjeringen skal vurdere behovet for en samlet gjennomgang av straffelovens kapittel om seksuallovbrudd».

I mandatet vises det til at en revisjon av bestemmelsene ikke bør begrenses til straffebudet om voldtekt.

I mandatet vises det til at: *Straffebudet om voldtekt inngår i et system av flere straffebud om seksuelle krenkelser, som samlet skal ivareta den enkeltes rett til seksuell autonomi. For å få en hensiktsmessig utforming av voldtektsbestemmelsen og en god avgrensing mellom de ulike krenkelsene, er det behov for en mer helhetlig gjennomgang av de straffebudene som skal ivareta den enkeltes seksuelle selvbestemmelsesrett.*

Rådets gjennomgang av straffelovens bestemmelser er omfattende, og slik vi oppfatter det grovt sett todelt. Det ene er forhold som knytter seg til opprydding, klargjøring og bedre systematisering av bestemmelsene i kapitlet. Det andre er forslagene om materielle endringer i bestemmelsene, som først og fremst er spørsmål av rettspolitisk karakter som innføring av en samtykkebestemmelse for voldtekt, senkning av den seksuelle lavalder, fjerning av straffebudet om seksuell omgang mellom søsken og kjøp av seksuelle tjenester.

Det er overordnet at også den videre behandling av rådets forslag vurderes todelt, slik at den rettspolitiske diskusjonen vurderes på selvstendig grunnlag.

Seksuell autonomi, eller den seksuelle selvbestemmelsesretten står sentralt i spørsmålene av rettspolitisk karakter, og Fagforbundet mener rådet går ut over mandatet i sin vurdering og forslag når det foreslår en liberalisering av dagens bestemmelser i sin vektning av seksuell selvbestemmelse versus generelle samfunnshensyn, hjemmel i lov, forholdsmessighet og legitimitet.

Den seksuelle selvbestemmelsesretten er også ivaretatt i dagens lovgivning, men rådets forslag endrer det materielle innholdet uten en grundig vurdering av bestemmelsene i straffeloven §§ 312 – 318, som rådet gir uttrykk for er begrunnet i andre hensyn enn den seksuelle selvbestemmelsesretten. Likevel er konklusjonen at flere av nevnte bestemmelser er uforholdsmessig inngripende med tanke på den seksuelle selvbestemmelsen.

§§ 312 – 318 omfatter incest, søskenincest, seksuell omgang mellom andre nærstående, hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon, kjøp av seksuelle tjenester fra voksne, pornografi og utstillingsforbud.

Slik rådet selv peker på er; *seksuell autonomi en ganske nyansert og delvis dynamisk størrelse der forhold som kjønn, alder, modenhet, erfaring, sosial kontekst og relasjonene og interaksjonen mellom de involverte spiller inn*. Rådets ensidige vektleggingen av autonomi i en liberal kontekst tar ikke hensyn til at samtykke ikke nødvendigvis er et fritt eller rasjonelt valg, men vel så mye relasjonelt og avhengig av andre.

Internasjonale konvensjoner og menneskerettigheter

Rådets utredning tar opp forhold av internasjonal karakter, herunder konvensjonsforpliktelser. I den forbindelse vises det til gjentakende kritikk fra FNs kvinnekomite når det gjelder utformingen av bestemmelsene om voldtekt og manglende samtykkbestemmelse.

Vi kan ikke se at rådet løfter frem tilsvarende kritikk for manglende ivaretagelse av den seksuelle selvbestemmelsesrett. Det som imidlertid er fremtredende, er hvordan internasjonale konvensjoner og EMK forstås i en slik kontekst, selv om det ikke eksplisitt kommer frem av konvensjonsteksten.

Vi vil her vise spesielt til vedlegg I, hvor Jørn Jacobsen, professor i rettsvitenskap ved Universitet i Bergen gir uttrykk for at; I tilknytning til dei internasjonale menneskerettane talast det no meir generelt om «the human right to sexual autonomy», ei førestilling som greiner seg vidare ut i eit sett av rekommandasjonar, konvensjonar og praksis knytt til desse.

I fotnote 7 til denne teksten presiseres det; *Og av den grunn vanskeleg å gje eit nærare oversikt over her, men sjå m.a. Dana-Sophia Valentiner, «The Human Right to Sexual Autonomy», German Law Journal 22 (5) (2021) s. 703–717.*

Vi avviser ikke at det er en internasjonal debatt om seksuell selvbestemmelse som strafferettslig beskyttelsesobjekt, men den kommer ikke til uttrykk i de konvensjonsforpliktelser, vedtak, anbefalinger, debatter og det arbeidet vi kjenner til.

Snarere tvert imot.

Senest 15.12.2022 ble FNs resolusjon 77/194 "Trafficking in women and girls», vedtatt i plenum i FNs 77. sesjon. I resolusjonen ber FN medlemsstatene om å eliminere etterspørselen etter kjøp av seksuelle tjenester, og definerer tydelig at det er etterspørselen og den høye profitten som er hovedårsaken til menneskehandelen med kvinner og barn.

Rådet nevner også Istanbul-konvensjonen, som Norge ratifiserte i 2017. Også her er det i konteksten kritikken av manglende samtykkebasert voldtektsbestemmelse, mens andre konvensjonsforhold som ikke knyttes til voldtekt ikke nevnes. F.eks. erkjennelsen av kvinner og jenters utsatthet for relasjonell maktubalanse, og at voldsbegrepet også omfatter seksuell vold og vårt ansvar for å forebygge, verne, hindre, påtale og eliminere all vold mot kvinner.

Også EUs charter om grunnleggende rettigheter, artikkel 49 nr. 3, som sier at straffen skal stå i rimelig forhold til overtredelsen nevnes som argument for forslagene om strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsen.

Vi kan ikke se at Norges konvensjonsforpliktelser ivaretas i rådets forslag til de materielle endringene i straffelovens kap. 26 om seksuallovbrudd, som vi mener vil gi økt risiko for utsatthet for seksualisert vold og overgrep.

Fagforbundet støtter LOs vurdering av forslaget om å utvide straffebestemmelsen om seksuell omgang uten samtykke ved en ny bestemmelse i straffeloven § 294 bokstav b, som viderefører og utvider dagens bestemmelse i § 291 om voldtekt.

Vi mener likevel det er behov for å problematisere samtykkebegrepet ytterligere med tanke på andre av rådets forslag.

Voldtekt og samtykkebestemmelse

Vi mener det er fullt mulig å innføre en samtykkebasert voldtektsbestemmelse uten at det betinger at samtykke skal være grunnleggende premiss for straffefrihet i andre forhold. Vi oppfatter imidlertid at rådet er mer tilbakeholdne i sine vurderingen av samtykkekrav når det gjelder overgrep og voldtekt, og foreslår en tilpasning som gjør at dagens vurderinger og praksis i prinsippet videreføres.

Nye rapporter viser imidlertid at utfordringene knyttet til vold og overgrep er mer omfattende enn det rådet har tatt i betraktning.

Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS) har på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet lagt frem en rapport som viser at hver femte kvinne er utsatt for overgrep. Mange anmelder ikke forholdet, og undersøkes ikke medisinsk.

Kartleggingsundersøkelsen fra NKVTS viser også at det er sammenheng mellom hvem som utsettes for overgrep og vold og utdanningsnivå, levekår og andre sosioøkonomiske faktorer.

De som utsettes for vold og overgrep som barn, har også større risiko for å bli utsatt for vold og voldtekt i voksen alder.

Også Likestillingscenterets kartlegging av arbeidet med likestilling i Innlandet fra 2022 viser at hver tredje jente i alderen 16-20 år har opplevd uønsket seksuell trakassering eller tilnærming mens 35% av jentene hadde opplevd uønsket seksuell tilnærming eller overgrep.

Forhold som tilsier at vernet av utsatte må vektlegges i større grad, og at det oppnevnte voldtekstutvalget også ser på andre forhold enn det rådet har vektlagt.

Prostitusjon og pornografi

Fagforbundet støtter ikke forslaget om å avkriminalisere kjøp av seksuelle tjenester. Vi mener rådets avveininger og forslag bygger på bristende vurderinger av anerkjente interessekonflikter og fakta når det gjelder forholdet mellom kjøper og selger av seksuelle tjenester, og motivasjonen for å selge seksuelle tjenester.

Slik Andrea Tangrild Rustad Nymoen beskriver det i sin artikkel i Agenda Magasin [Forslaget om avkriminalisering av sexkjøp må forkastes \(agendamagasin.no\)](https://agendamagasin.no) er motivasjonen til den største majoriteten som selger sex overlevelse, og fattigdom er det største hinderet for å forlate prostitusjon. 89% av de som selger sex oppgir at de vil forlate prostitusjon, men ikke har mulighet.

Rådets påstand om at forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester fører til økt menneskehandel mangler dokumentasjon, og står i motsetning til internasjonal forskning og evalueringen fra Vista Analyse fra 2014 av forbudet - den såkalte sexkjøploven.

Slik også UNIO viser til har loven virket etter intensjonen.

- Forbudet demper etterspørselen og bidrar dermed til å redusere omfanget av prostitusjon i Norge.
- Forbudet i kombinasjon med straffelovens § 202 (hallikparagrafen) og § 224 (lov mot menneskehandel) bidrar til å gjøre Norge til et mindre attraktivt land for prostitusjonsbasert menneskehandel enn det som ville vært tilfelle uten disse tre lovene og håndhevingen av dem.
- De økonomiske vilkårene for å drive med prostitusjon i Norge er blitt dårligere. Dette er i tråd med lovenes formål og dermed tilsiktede virkninger av lovene.
- Ingen indikasjoner er funnet på at volden mot prostituerte har økt som følge av sexkjøpsloven

Prostitusjon er vold mot kvinner, og retten til å kjøpe sex står i konflikt med kvinners rett til frihet fra vold og retten til et verdig liv. Slik det også ble formulert i 1979 i artikkel 6 i FNs konvensjon om avskaffelse av all diskriminering mot kvinner (CEDAW), eller kvinnekonvensjonen som den ofte benevnes.

Dette står i motsetning til det grunnlaget rådet bygger på også når det gjelder pornografi. Slik det er formulert av tidligere omtalte professor Jørn Jacobsen kan det: være svært vanskelege avvegingar og vurderingar, både på det prinsipielle, på det rettslege (sjølv om statsmakta typisk har eit ganske stort spelarom for avvegingar mellom dei ulike individrettane i utforminga av gjeldande rett), og på det praktiske planet. I tillegg kan det faktiske premissgrunnlaget for vurderinga, vere uklart. Eit typisk argument mot pornografi er at konsumpsjon av pornografi fører til mindre respekt for og meir seksuell vald mot kvinner særleg, slik at (distribusjon av) slikt materiale ikkje bør vere lovleg. Men det er vanskeleg å ta stilling til årsaksrelasjonar på eit slikt

meir samfunnsmessig plan. I fråvær av meir haldbare premisser for det, bør ein ikkje innskrenke fridomen til å konsumere (og få tilgang til) pornografi for dei som ønsker å ha pornografi som del av sin seksualpraksis og for så vidt heller ikkje dei som ønsker å bruke sin seksuelle autonomi til å tene pengar på å virke med til slikt materiale. Var det likevel utvilsamt slik at (konsumpsjon av) pornografi fremja valdtekt, ville derimot forbod mot produksjon og distribusjon av pornografi ha sterkare grunnar for seg.

Det er ingen grunn til å legge et slikt syn til grunn, men heller være kritisk til omfanget av seksualisert og pornografisk innhold på nett og i norsk presse. Det vil være mer i tråd med det vi vet om økningen av digital eksponering for pornografi og salg av seksuelle tjenester å begrense omfanget fremfor å øke det.

Seksuell lavalder og søskensex

Fagforbundet stiller seg uforstående til rådets flertallsforslag om å senke den seksuelle lavalder til 15 år, og kan ikke se at rådets argumenter tilsier en slik endring. Barn og unge er særlig sårbare for å bli utnyttet, og tall fra Ungdata viser at det er et lite mindretall som debutterer seksuelt før fylte 16 år. Et sterkt vern er viktig for at barn og unge ikke utsettes for ytterligere seksualisert press. Vi støtter derfor mindretallets begrunnelse for å opprettholde dagens bestemmelse, og vil også vise til høringssvaret fra Sentralt ungdomsråd i Oslo som med et ungt utgangspunkt argumenterer mot rådets forslag.

Når det gjelder forslaget om å oppheve forbudet om seksuell omgang mellom søsken bærer begrunnelsen mer preg av å være tilpasset rådets overordnede tilnærming til seksuell selvbestemmelsesrett enn de problemer opphevelse vil kunne påføre de som har seksuell omgang med søsken, som ikke har aksept i samfunnet.

Avslutningsvis vil vi påpeke mangelen på likestillingsanalyse, vurdering av kvinners utsatthet for vold og overgrep og hvordan barns oppvekst påvirkes av seksualisering og press.

I likhet med mange andre mener vi at lovbestemmelser er en del av samfunnets normgivende rammer, og at straffelovrådets forslag innebærer en liberalisering vi ikke er tjent med.

Med hilsen

FAGFORBUNDET

Politikk- og samfunnsavdelingen

Randi Røvik /s/
Rådgiver